

118. «Διάλογος τῆς Ἐκκλησίας μέ τήν Δεξιὰ καί τήν Ἀριστερά»*

Πρόσφατα ἔγινε συζήτηση στόν ἐκκλησιαστικό καί εὐρύτερο χῶρο γιά τόν διάλογο μεταξύ Ἐκκλησίας καί Ἀριστερᾶς πού διεξήχθη τελευταῖα. Δέν παρακολούθησα τό Συνέδριο αὐτό ἀπό κοντά, μόνον διάβασα μερικές εἰσηγήσεις καί τά σχετικά δημοσιεύματα. Μερικές σκέψεις μου καταγράφονται ἐδῶ γιά εὐρύτερη συζήτηση καί διευκρίνιση.

1. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἕνας χῶρος ἀνοικτός σέ ὅλους, ἀλλά μέ ὀρισμένο σκοπό. Πρόκειται γιά μιά ιδιαίτερη κοινωνία πού ἀποκτᾶ θεολογική σημασία ὡς Σῶμα, τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὡς μιά πνευματική οἰκογένεια, ἕνα πνευματικό θεραπευτήριο. Ἡ Ἐκκλησία δέχεται τούς πάντες, νοηματοδοτεῖ τόν βίο τους καί ἀνοίγει τούς ὀρίζοντες τῆς ζωῆς τους. Σέ αὐτήν συγκαταλέγονται ἄρχοντες καί ἀρχόμενοι, σοφοί καί ἀγράμματοι, ἄνδρες, γυναῖκες καί παιδιά, ἄνθρωποι ἀπό ὅλα τά ἔθνη καί τούς λαούς, πλούσιοι καί πτωχοί.

Ἡ Ἐκκλησία δέν λειτουργεῖ ὡς μιά ἰδεολογία, ἀλλά ὡς μιά πνευματική μάνα πού γεννᾷ καί μεγαλώνει τά παιδιά της, ἀνεξαρτήτως χρώματος, τάξεως, φύλου καί ἐθνῶν. Ὅποιος βλέπει τήν Ἐκκλησία ὡς ἰδεολογία, ἀποτυγχάνει νά δῇ τόν βαθύτερο σκοπό της, νά δῇ τήν δυναμικότητα τῆς καρδιάς της καί τό πῶς διοχετεύει τό αἷμα της σέ ὅλα τά μέλη της, ἀκόμη καί τά πιά ταπεινά καί ἐξουθενημένα.

2. Οἱ ὄροι δεξιὰ καί ἀριστερά δημιουργήθηκαν εὐκαιριακά ἀπό τήν θέση πού κατέλαβαν τά μέλη τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως στήν ἐπαναστατημένη Γαλλία τό 1789, πού συζητοῦσαν ἀφ' ἑνός μέν πῶς θά λειτουργοῦσε τό πολίτευμα σέ μιά συνταγματική μοναρχία, ἀφ' ἑτέρου δέ ποιά θά ἦταν ἡ ἐξουσία τοῦ βασιλιᾶ. Ὅσοι κάθονταν στά ἀριστερά, ἦταν πιά ριζοσπαστικοί-προοδευτικοί, ἐνῶ, ὅσοι κάθονταν στά δεξιὰ, ἦταν πιά συντηρητικοί. Ἐκτοτε αὐτοί οἱ ὄροι

* Στήν ἱστοσελίδα www.amen.gr, 22-2-2013

φορτίσθηκαν μέ έντονο κοινωνιολογικό περιεχόμενο καί απέκτησαν μιὰ ἰδεολογική κατεύθυνση.

Στήν σύγχρονη γλώσσα ἡ έννοια τῆς δεξιᾶς συνδέεται μέ τήν συντηρητική καί παραδοσιακή σκέψη, ἐκφράζεται μέ τήν διατήρηση τῆς κληρονομικῆς θρησκευτικότητας, τόν καπιταλισμό, τόν νεοφιλελευθερισμό, τήν ἐλεύθερη ἀγορά. Ἀντίθετα, ἡ έννοια τῆς ἀριστερᾶς συνδέεται μέ τήν σύγχρονη καί ριζοσπαστική σκέψη, τόσο στίς παραδόσεις καί ὀπωσδήποτε καί τίς θρησκευτικές, ὅσο καί στόν κοινωνικό χῶρο, ἀφοῦ ἐκφράζεται μέ τίς ἀρχές τῆς ἰσότητας, τῆς πολιτισμικότητας καί τοῦ διεθνισμοῦ.

Μεταξύ αὐτῶν τῶν δύο παρεμβάλλονται οἱ κεντρῶοι καί σοσιαλδημοκράτες, οἱ ὁποῖοι προσπαθοῦν νά λειτουργήσουν στό ἐγγελιανό σχῆμα, θέση, ἄρνηση, σύνθεση, νά ἐκφράσουν τόν μεσαῖο χῶρο. Τά σχήματα αὐτά εἶναι πολύπλοκα γιατί μεταξύ δεξιᾶς, ἀριστερᾶς καί κέντρου κινεῖται ἡ κεντροαριστερά, ἡ κεντροδεξιά, οἱ σοσιαλδημοκράτες καί πέρα ἀπό αὐτούς ἡ ἀκροδεξιά καί ἡ ἀκροαριστερά.

Βέβαια, οἱ παρατάξεις αὐτές δέν μποροῦν νά ἐρμηνευθοῦν ὡς στεγανοποιημένα σχήματα, ἀφοῦ στίς δεξιές παρατάξεις συγκαταλέγονται καί ἄνθρωποι τῶν λεγομένων κατωτέρων τάξεων, πράγμα τό ὁποῖο ὁ μαρξισμός θεωρεῖ ὡς ἀφύσικη κατάσταση καί τό ἐρμηνεύει μέσα ἀπό τήν ἔλλειψη «ταξικῆς συνείδησης», ἀλλά καί μέσα ἀπό τήν ἐπίδραση τῆς προπαγάνδας. Τό γεγονός, πάντως, εἶναι ὅτι δέν εἶναι δυνατόν τά κοινωνιολογικά αὐτά σχήματα νά στεγανοποιηθοῦν καί δέν μποροῦν νά ἐρμηνευθοῦν ὅλες οἱ ἀντιλήψεις τῶν ἀνθρώπων μέσα ἀπό αὐτά τά ἰδεολογικά καί κοινωνικά σχήματα.

Αὐτό σημαίνει ὅτι στήν Ἐκκλησία, πού εἶναι ἕνας ἀνοικτός χῶρος, μποροῦν νά χωρέσουν ὅσοι ἀναζητοῦν τήν ἀλήθεια πέρα ἀπό κοινωνιολογικά σχήματα, τά ὁποῖα οὕτως ἢ ἄλλως ἀλλοιώνονται μέ τόν χρόνο καί τίς σκοπιμότητες τῶν ἀνθρώπων. Γιά παράδειγμα, ἕνας συντηρητικός δέν σημαίνει ὅτι μπορεῖ νά εἶναι ὀπωσδήποτε ἀληθινός Χριστιανός, ἔστω κι ἂν ζῆ στόν χῶρο τῆς Ἐκκλησίας· καί ἕνας ριζοσπάστης καί ἐπαναστατικός δέν σημαίνει ὅτι εἶναι ὀπωσδήποτε ἄθεος καί ἀντίθεος καί νά θεωρηθῆ ὅτι δέν μπορεῖ νά χωρέση στόν ἐκκλησιαστικό χῶρο.

Ἄλλωστε, ὄλο τό κήρυγμα τῆς Ἐκκλησίας καί ὄλη ἡ θεολογία της εἶναι ἐναντίον κάθε κατεστημένου, κάθε ὑποκρισίας καί συμβιβασ-

σμοῦ, κάθε διαφθοράς θεολογικῆς, κοινωνικῆς, πολιτικῆς. Ὅποιος περιορίζει τήν Ἐκκλησία σέ κόμματα, παρατάξεις, ἰδεολογίες καί σκοπιμότητες, ἀλλοιώνει τόν οἰκουμενικό χαρακτήρα της καί τήν μεταμορφωτική ἀποστολή της.

Στήν Ἐκκλησία ζοῦν καί φανεροί, ἀλλά καί κρυφοί μαθητές, καί ὁ Θεός γνωρίζει τίς καρδιές τῶν ἀνθρώπων. Ὑπάρχουν κατά Χριστό σαλοὶ πού εἶναι ἀληθινότεροι ἀπό τούς κατά κόσμο λογικούς, καί ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού ζοῦν στό περιθώριο τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καί ἀναζητοῦν τόν Θεό τῆς ἀγάπης, πράγμα πού δέν κάνουν οἱ ἠθικολόγοι ὑποκριτές, οἱ ὁποῖοι συμβιβάζονται μέ ὅλες τίς καταστάσεις.

3. Ἡ Ἐκκλησία διαλέγεται μέ ὅλους τούς ἀνθρώπους, δέν φοβᾶται τόν διάλογο, γιατί διαθέτει μιὰ ζωή πού εἶναι ὑπέρβαση τοῦ θανάτου. Ἡ διδασκαλία ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι τό Θεανθρώπινο Σῶμα τοῦ Χριστοῦ δείχνει ὅτι, ὅπως τό σῶμα ἔτσι καί αὐτή δέχεται τούς πάντες, διαλέγεται μέ ὅλους, ἀλλά τελικά παραμένουν σέ αὐτήν τά χρήσιμα στοιχεῖα καί ἀποβάλλονται τά ἄχρηστα.

Σέ σχέση μέ τόν κόσμο ἡ Ἐκκλησία δέν εἶναι οὔτε κοσμοθεωρία οὔτε διακατέχεται ἀπό τήν κοσμοφοβία οὔτε, ὅμως, ὀδηγεῖται στήν ἐκκοσμίκευση. Βέβαια, οἱ Χριστιανοί εἶναι δυνατόν νά μετατρέπουν τόν Χριστιανισμό σέ ἰδεολογία καί νά διακρίνονται ἀπό κοσμοφοβία καί ἐκκοσμίκευση. Ἔτσι, ὁ διάλογος τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ἀπέδειξε ἡ ἱστορική διαδρομή της, εἶναι ὁ μόνιμος στόχος της καί προκαλεῖ γονιμοποιήσεις καί μεταμορφώσεις στούς ἀνθρώπους.

Μέ τόν μόνον πού δέν κάνει διάλογο ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ διάβολος. Αὐτός εἶναι σκοτεινό πνεῦμα, ἀνατριχιαστικό ὄν, φορέας τοῦ κακοῦ καί δέν μπορεῖ νά ὠφεληθῆ ἀπό τήν ζωή της, γιατί δέν μπορεῖ νά μετανοήσῃ.

Σήμερα, οἱ δαιμονικές δυνάμεις στόν κοινωνικό χῶρο ἐκφράζονται μέ δικτατορικές ἰδέες, μέ φασιστικές νοοτροπίες, μέ ἐπιδιώξεις καταδυναστεύσεως τῶν λαῶν, μέ δυνάμεις βίας, πολέμων, καταληστεύσεως τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀνθρώπων. Μπορεῖ νά ἐξακολουθῆ νά λειτουργῇ ἡ Ἐκκλησία καί σέ τυραννικά καθεστῶτα, βιώνοντας τήν ἐλευθερία της ἀκόμη καί στίς κατακόμβες καί σέ περιόδους διωγμῶν, ἀλλά δέν μπορεῖ νά ὑποστηρίξη τέτοια καθεστῶτα καί νά συνεργάζεται μαζί τους ὑπηρετώντας τόν σκληρό καί ἀπάνθρωπο στόχο τους.

4. Ἡ συζήτηση γιά τήν σχέση μεταξύ Χριστιανισμοῦ καί δεξιᾶς-ἀριστερᾶς ἔγινε στόν Δυτικό κόσμο, γιατί ἐκεῖ ὑπῆρχε μεγάλη ἀνάγκη. Ὅταν κάνω λόγο γιά ἀνάγκη, δέν ἔννοῶ ἀνάγκη τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά ἀνάγκη τῆς δυτικῆς θεολογίας, γιατί ὁ Χριστιανισμός στήν Δύση ἐνεπλάκη στίς ἐπιδιώξεις καί τά κίνητρα δεξιῶν παρατάξεων καί ἰδεολογιῶν. Νά θυμίσω τήν ταύτιση προτεσταντικῶν ὁμάδων μέ τόν καπιταλισμό, ὅπως τόν ἀνέλυσε ὁ Max Weber, ἀλλά καί τήν προσπάθεια νά ἀνεξαρτητοποιηθοῦν οἱ Χριστιανοί ἀπό τήν καπιταλιστική νοοτροπία, ὅποτε καί ἀναπτύχθηκε ἡ λεγομένη «πολιτική θεολογία» καί ἡ «θεολογία τῆς ἀπελευθέρωσης», ὅπως παρατηρήθηκε στήν Λατινική Ἀμερική. Νά θυμίσω ἀκόμη τήν ἀνάπτυξη τῆς «διαλεκτικῆς θεολογίας» στήν Δύση, ἢ τήν «θεολογία τῆς κρίσεως», κυρίως στόν γερμανικό προτεσταντισμό, ἐπειδή μερικές προτεσταντικές ὁμάδες συμμάχησαν μέ τίς πολεμικές νοοτροπίες τῶν Γερμανῶν ἡγετῶν. Μερικοί προτεστάντες θεολόγοι στήν Δύση ἀντιτάχθηκαν στήν συμμαχία τοῦ δυτικοῦ Χριστιανισμοῦ μέ τόν φασισμό καί τόν ναζισμό. Ἔτσι, ὅπως ἀναλύει ὁ καθηγητής Μάριος Μπέγγζος, ἐμφανίσθηκε ἡ λεγομένη «νεορθοδοξία» ἢ «ἡ θεολογία τῆς κρίσεως», τῆς ὁποίας κύριο σύνθημα ἦταν «ὄχι συναίνεση μέ τόν κόσμο».

Ἔτσι, ἡ σχέση ἢ ἡ ταύτιση τοῦ προτεσταντικοῦ καί τοῦ καθολικοῦ-παπικοῦ Χριστιανισμοῦ μέ τήν νοοτροπία τοῦ κόσμου καί τά πολιτικά δυτικά κόμματα συνιστᾷ πτώση τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Αὐτό σημαίνει ὅτι στήν Δύση γίνεται λόγος γιά Χριστιανοδημοκρατικά κόμματα πού ἀντιτίθενται στά σοσιαλιστικά, καί γι' αὐτό ὑπάρχει ἀνάγκη διαλόγου μέ τήν ἀριστερά γιά νά ἀπεμπλακῆ ὁ Χριστιανισμός ἀπό τήν νοοτροπία τῶν δεξιῶν πολιτικῶν ἰδεολογιῶν.

Κατά συνέπεια, ὁ διάλογος τῆς Ἐκκλησίας μέ τήν ἀριστερά στήν Ἑλλάδα εἶναι εἰσαγόμενος, ἀφοῦ στήν Χώρα μας δέν παρατηρήθηκε σέ μεγάλη ἔκταση ἡ ταύτιση μεταξύ Ἐκκλησίας καί δεξιῶν σχημάτων. Ἄν αὐτό ἔγινε μέ μερικούς Χριστιανούς καί Κληρικούς, δέν ἔγινε ἀποδεκτό ἀπό τήν Ἐκκλησία, ἡ ὁποία ἔλαβε ἀποστάσεις ἀπό ὅλα αὐτά τά σχήματα. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δέν ταυτίσθηκε μέ φασισμούς καί ναζισμούς, μέ ἔθνοφυλετισμούς καί τυραννικά καθεστῶτα. Σέ μερικές περιπτώσεις μπορεῖ νά τά ἀνέχθηκε, γιατί δέν

μποροῦσε νά κάνη διαφορετικά, ἀλλά δέν ταυτίσθηκε ἀπόλυτα μαζί τους.

5. Δέν ἀρνεῖται κανείς τό νά γίνεται ἕνας διάλογος τῶν θεολόγων καί Κληρικῶν μέ τήν ἀριστερά, γιατί στό παρελθόν παρατηρήθηκαν μερικές ὑπερβολές. Ἄλλοτε ἡ δεξιὰ ἰδιοποιήθηκε τόν ἐκκλησιαστικό χῶρο, ἄλλοτε μερικοί Χριστιανοί ἐναντιώθηκαν στήν ἀριστερά ἢ μερικοί ἀριστεροί ἀμφισβήτησαν ἄκριτα τήν Ἐκκλησία, χωρίς νά ἀντιλαμβάνονται ὅτι ἄλλο εἶναι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ὅπως ἐκφράσθηκε ἀπό τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, καί ἄλλο ὁ δυτικός Χριστιανισμός μέ τίς ποικίλες ἐκφράσεις του.

Ἐπίσης, μπορεῖ νά γίνη διάλογος μεταξύ θεολόγων καί ἀριστερῶν γιά νά διερευνηθοῦν διάφορα ζητήματα πρακτικῆς, κυρίως, φύσεως. Ὅμως, ὁ διάλογος αὐτός, γιά νά γίνη αἰτία καλύτερης γνωριμίας, πρέπει νά ἐντοπισθῇ στήν οὐσία τοῦ θέματος καί ὄχι σέ μερικές ἐξωτερικές, κοινωνικές συνέπειες. Νομίζω, ἕνας τέτοιος διάλογος πρέπει νά γίνη σέ τέσσερις βάσεις.

Ἡ πρώτη εἶναι ἡ μεταφυσική. Πρέπει νά ἐρευνηθῇ τί εἶναι ἡ μεταφυσική, ποιά εἶναι τά γνωρίσματά της καί ποιά εἶναι ἡ στάση τῶν ἀριστερῶν καί τῶν ὀρθοδόξων πάνω στό θέμα τῆς μεταφυσικῆς. Εἶναι δέ γνωστόν ὅτι τήν μεταφυσική ἀρνοῦνται καί οἱ μαρξιστές καί οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπίσης, ἡ μεταφυσική συνδέθηκε μέ τόν Χριστιανισμό τῆς Δύσεως, ὁ ὁποῖος σχετίζεται μέ τόν γερμανικό ἰδεαλισμό.

Ἡ δεύτερη βάση εἶναι ὁ διαφωτισμός. Πρέπει νά διευκρινισθῇ γιατί ἡ ἀριστερά μετέφερε στήν Ἑλλάδα διαφωτιστικές ἀρχές, καί ἐκφράζει τόν διαφωτισμό, ἀφοῦ ὁ δυτικός διαφωτισμός γέννησε τόν φιλελευθερισμό ἢ γεννήθηκε ἀπό αὐτόν, καί τροφοδότησε τόν καπιταλισμό. Δέν εἶναι ἀρκετό νά δέχονται οἱ ἀριστεροί τόν διαφωτισμό, ἐπειδή μερικοί διαφωτιστές ἦταν ἀγνωστικιστές ἢ δεῖστές ἢ ἀθεῖστές, καί νά ἀμνηστεύουν τίς νεοφιλελεύθερες ἀπόψεις του.

Ἡ τρίτη βάση εἶναι ἡ διαφορά μεταξύ θρησκείας καί Ἐκκλησίας. Ὁ Μάρξ ἀντιτάχθηκε στήν θρησκεία, ἡ ὁποία ἐξέφραζε τήν μεταφυσική, τήν μαγεία καί τήν ἀποχαύνωση τῶν λαῶν. Ἡ Ἐκκλησία, ὅμως, διαφέρει σαφῶς ἀπό τήν θρησκεία καί τίς ἐπιδιώξεις της, καί εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπό θρησκευτικές ἰδεολογίες, τίς ὁποῖες ἐκμεταλλεύονται τά τυραννικά καθεστῶτα.

Ἡ τέταρτη βάση εἶναι ἡ διδασκαλία -θεωρητική καί πρακτική- τόσο τῆς ἀριστερᾶς ὥσο καί τῆς Ἐκκλησίας πάνω στήν περιουσία, τόν πλοῦτο καί τά οἰκονομικά ἀγαθά. Τότε θά δοθῇ ἡ εὐκαιρία νά ἐντοπισθῇ ἡ κοινωνική διδασκαλία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, πού προέρχεται ἀπό τήν θεολογία τῆς Ἐκκλησίας καί ἀποδεικνύει ὅτι ἡ θεολογία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας γιά τά ὑλικά ἀγαθά εἶναι ριζοπαστική καί ὑπερβαίνει ὅλες τίς σύγχρονες κοινωνιολογικές θεωρίες.

Συμπερασματικά, ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀνοικτή σέ κάθε διάλογο, ἀρκεῖ νά γίνεται χωρίς σκοπιμότητες, ἀλλά μέ εἰλικρίνεια καί προσοχή. Μέ τόν διάλογο θά ξεκαθαρίσουν μερικά ἐπιπρόσθετα ἐξωτερικά στοιχεῖα, θά γίνῃ ἀλληλογνωριμία, γνώση τῆς ἄλλης πλευρᾶς.

Τοῦλάχιστον ἀπό πλευρᾶς Ἐκκλησίας πρέπει οἱ διαλεγόμενοι νά ἔχουν τά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῶν Πατέρων τοῦ 4^{ου} αἰῶνος, ἤτοι τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης κ.ἄ., οἱ ὁποῖοι διέθεταν ἐμπειρική θεολογία, χωρητικότητα διανοίας, χαρίσματα ὑψηλά, καί ἄριστη γνώση τῆς σύγχρονης πραγματικότητας. Μόνον τότε ὁ διάλογος μπορεῖ νά παράγῃ ἀποτελέσματα, διαφορετικά θά παραμείνῃ στό περιθώριο τῆς ἐκκλησιαστικῆς καί κοινωνικῆς ζωῆς, θά γίνεται ἀντικείμενο ἐκμεταλλεύσεως καί τελικά θά ὑποβαθμισθῇ.